



ה' בשבט תשע"ח, 24.1.2018

גיליון מס' 594

פרשת בשלח

רעיונות על-זמניים מן המדרש בהבנת הפסוקים

מאת משה מושקוביץ (מושקו), משואות יצחק

בדרך כלל כמשתמשים במושג "מעשה אבות סימן לבנים" מתכוונים לומר בכך כי עלינו להעמיק חקור בהתנהגות האבות כפי שהיא מוזכרת בתורה, ועל פיה לנסות לדלות מוסר השכל - איך עלינו לנהוג במקרים דומים. לפעמים הכוונה בפירוש הדברים פחות יומרנית וכל כולה באה להסביר תופעה מאוחרת של מעשי "הבנים", שנעשו בהתאם לדברים דומים שכבר קרו בעבר הרחוק אצל האבות. כך למשל מסביר הרמב"ן פסוקים שונים בפרשיות "האזינו" ו"זאת הברכה" כתיאור כמעט מדויק של קורות עם ישראל בתקופה מאוחרת, אשר רמוזות כבר בפסוקי נבואתו של משה רבינו.

בבואנו להעמיק בלימוד מדרשים אנו למדים לדעת כי פנים רבות למדרש ואף דרכי הלימוד שלו מרובות. בין אלה אנו מוצאים את אופן לימוד משמעות הפסוק כתשובה למספר רב של שאלות, ספקות או בקשות שניתן היה להעלותם בסיטואציה המדוברת, ושהמדרש מתייחס אל כל אחת מהן. דוגמא מעניינת לכך אנו מוצאים במדרש הנאמר במכילתא ואף מצוטט בגמרא ירושלמי (תענית פב עה) על הפסוקים בפרשת בשלח **"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַל תִּירְאוּ הַתִּיַצְבוּ וַיֵּרֹא אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם. כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרִאֲתָם עוֹד, עַד עוֹלָם. ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְחַרְשׁוּ"** (יד,ג-ד). על כך נאמר במכילתא: ד' כתיב נעשו עוד על הים אחת אומרת ליפול אל הים ואחת אומרת לשוב למצרים ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדו ואחת אומרת נצווה כנגדן. זאת שאמרה ניפול אל הים נאמר להם: "התייצבו וראו את ישועת ה'", זו שאמרה לשוב למצרים נאמר להם: "כי אשר ראיתם את מצרים", זו שאמרה נעשה מלחמה כנגדו נאמר להם: "ה' ילחם לכם" וזו שאמרה נצווה כנגדן נאמר להם: "ואתם תחרישון" - ה' ילחם לכם. לא בשעה זו בלבד ילחם לכם אלא לעולם ילחם כנגדן של אויביכם. רבי מאיר אומר: ה' ילחם לכם - כשתהיו עומדין ושותקין ה' ילחם לכם, קל וחומר כשתהיו נותנין לו שבח. רבי (מאיר) אומר: ה' ילחם לכם - הוא יעשה לכם ניסים וגבורות ואתם תהיו עומדין ושותקין. אמרו ישראל למשה: רבינו משה מה עלינו לעשות? אמר להם: אתם תהיו מפארים ומרוממים ונותנין שיר ושבח וגדולה ותפארת למי שהמלחמות שלו שנאמר: "רוממות אל בגרונם". ואומר "רומה על השמים אלוקים על כל הארץ כבודך". ואומר "ה' אלוקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אומנה אומן" (ישעיהו כה). באותה שעה פתחו ישראל פיהם ואמרו שירה: "אשירה לה' כי גאה גאה".

המדרש בונה את פירושו כאן כדברי בעל "קרבן העדה": "מיתורא דקרא קדריש". עקב הרחבה לא נחוצה המופיעה בפסוק יכול היה הדרשן להביא את רעיונותיו על האירוע החד פעמי הזה ו"לשתול" אותן כהסבר מורחב לפסוקינו. מוסיף ומתאר בעל "קרבן העדה": אחת אומרת ניפול לים - הן הצדיקים גמורים כי אמרו אין מעצור לה' להושיע בים או ביבשה; אחת אומרת נחזור למצרים - הן הרשעים גמורים; נעשה עמהם מלחמה - בינוניים ואמרו שצריכים התעוררות מלמטה בפועל כי אינם רואים לנס גדול; נצווה כנגדן - גם אלו בינוניים אלא שאמרו שדי בתפילה שתהיה התעוררות במחשבה ובדיבור. אולם אין זו דעה יחידה בפירוש המדרש. בעל "תורה תמימה" בפירושו על הקטע הנ"ל מבאר: "נראה דתכונת ארבע כיתות אלו הוא שנתחלקו בדעות שונות והיו מהם מאמינים, אלה שאמרו נעשה עמהם מלחמה ואלו שאמרו נצווה כנגדן רצו לומר נצעק להקב"ה שיעננו ומהם כופרים שאמרו נחזור למצרים ומהם מתיאשים שאמרו ניפול לים. ולכל כת וכת השיב משה

מעניין דעתה". אין ספק שלפני בעל "תורה תמימה" עמדו דבריו של בעל "קרבת העדה" אך בכל זאת מצא לנכון לשנות לחלוטין את טעמיו על הכיתות השונות, מניעיהן והשקפותיהן.

דעת בעל "קרבת העדה" היא כי הכת הראשונה האומרת ניפול לים הינם צדיקים גמורים בהאמינם ביכולתו של הקב"ה להושיע בכל מקרה ומצב, ואף יותר מזה. אנו רואים שאכן במקום אחר אומר המדרש כי "לא נבקע להם הים עד אשר נכנסו לתוכו עד חוטמיהם". הרי פירוש הדבר שדווקא כת זו קידשה שם שמיים ברבים ומוכנה היתה ללכת אחרי פקודת משה על פי הקב"ה בלא הרהור. לעומתו בעל "תורה תמימה" הינו בדעה שונה לחלוטין. היו בהם מתיאשים חסרי אמונה וחמור מזה חסרי כל מוטיבציה לנסות להציל עצמם בחושבם שהכל אבוד ואין מה לעשות. בעניין אלה שאמרו "נחזור למצרים" יש אחידות דעות בין שני הפרשנים. שניהם מסכימים כי אלה אכן רשעים גמורים וכופרים. אך בקשר לשתי הכיתות האחרות שוב קיימות דעות חלוקות. בעל "קרבת העדה" קובע ששתי הכיתות - האחת האומרת "נעשה מלחמה", והשנייה האומרת "נצווח כנגדך" - שתיהן בינוניות. מושג זה מתפרש על ידו כי הן אומנם מאמינות ביכולתו של הקב"ה להושיען, אך לשם כך יש צורך ב"התעוררות". האחת על ידי מעשה "בפועל" כלשונו, והשנייה - על ידי תפילה (במחשבה ובדיבור), שתביא אותם להיות מאמינים מלאים. בשונה ממנו רואה בעל "תורה תמימה" דווקא בשתי כיתות אלה מאמינים מלאים ואמיתיים. זאת לבטח בחושבו כי אמונה אמיתית מתבטאת במעשה של ממש המלווה בתפילה, בתחנונים ובבקשה מן הקב"ה שיוציאנו מן המצב הנורא, שאין לנו דרך הגיונית להיחלץ ממנו אלא בעזרתו ובישועתו.

הקב"ה עונה שם לכל הקולות "ויאמר משה אל העם אל תראו התייצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום" - אין מה להתייאש. "כי אשר ראיתם אל מצרים היום לא תוסיפו לראותם עד עולם" - אין סיבה לחזור מצרימה. פרשנו מוסיף לפרש גם את הפסוק הבא: ה' יילחם לכם - אין לכם צורך במלחמה הרואית וחסרת סיכוי. ואתם תחרישון - לא עת תפילה וצעקה היא זאת אלא עת מעשים. ומה נדרש לעשות בשעה קשה זו? אם לא להתייאש לא להיכנע לא להילחם ואף לא להתפלל? להמשיך בדרך! וכך אומר הקב"ה בהמשך הפסוק למשה- "דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, וְיַסְעוּ". לכן, כאשר עם ישראל עומד תוהו ונבוך בסבך מצבו, כאשר בראיה רגילה ומציאותית אין רואים פתרון ומוצא, כאשר בלב מתנגבים כל אותם הרהורים וערעורים שהיו נחלתם של יוצאי מצרים, כאשר אף בנו מתרוצצות אותן דעות של ארבע הכיתות העומדות על הים או אז עלינו להישיר מבטנו אל הפסוקים הנצחיים, הבאים שוב ושוב להדריכנו ולהורות לנו את הדרך. שוב מהדהדות באוזנינו הקריאות: "אַל תִּירָאוּ הַתִּיַצְבוּ וְרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה'" ומתוכן בוקע ועולה הצו העל זמני: "דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, וְיַסְעוּ". אל לנו להיתפס למורך לב, לחששות או לייאוש חלילה. עלינו לאחוז בדרכי אבותינו ובמעשיהם, להמשיך לצעוד בבטחה בדרכם ולדבוק במעשי הבניין, הנטיעה והיצירה.

משה מושקוביץ (מושקו). ממייסדי משואות יצחק בגוש עציון וחבר משואות יצחק כיום.
שימש כראש המועצה האזורית שפיר במשך 27 שנים. מקים הישוב אלון שבות והעיר אפרת. ממייסדי ישיבת הר עציון.



דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il